

36 המחריבים 2023

היוזמים, המבצעים, המאפשרים והמכשירים: אלה האנשים שמניעים את מלחמתה של ממשלת ישראל במוסדות הדמוקרטיים, ומובילים את ישראל למשבר חוקתי וחורבן כלכלי

תבני TheMarker

המחריבים 2023

אויב מבפנים, הסתה ושקרים: לוחמת מידע בשירות ההפיכה המשטרית

ההסתה נגד מערכת המשפט, נגד הציבור הליברלי ונגד כל מוסד או אדם המתנגד לרפורמה המשפטית, נועדה לגייס תמיכה ברפורמה בציבור הימני-שמרני. היא מחוזקת על ידי הפצה בלתי פוסקת של שקרים, ומטרתה הסופית היא השתלטות תודעתית מוחלטת. כל עוד לא חוקקו הגבלות תקשורתיות, ארגוני המאבק עדיין יכולים לתת לה מענה הולם

■ מאת אריק סגל

ממוסגרת כמענה לאיום שמציב האויב מבפנים: מערכת המשפט, התקשורת, האקדמיה, האליטה, הציבור הליברלי, מתנגדי הרפורמה ואפילו ראשי מערכת הביטחון. בצורה זו, הם לא נדרשים להסביר מדוע או כיצד יישום הרפורמה יסייע לחיי היומיום של כל אזרח ואזרחית, אלא די להם להתרכז בשימור תפישת האויב וברפורמה כ"נשק" למאבק בו ולשמירה על זכויות הציבור הימני-שמרני.

כדי לייצר את תפישת האויב, נעשה שימוש במודלים פסיכולוגיים ובהטיות קוגניטיביות, שהמשמעותית בהן היא הטיות "קבוצת פנים וקבוצת חוץ". בבסיס ההטייה הזו ההבנה שני טייתו הטבעית של כל אדם היא לתמוך בקבוצה זה שאלוה הוא מרגיש שייך - ולפגוע בקבוצה שתחרה מולה על משאבים. בפועל, נעשה חייזוק הזהות החברתית של "אנחנו", כלומר מצביעי הימין, המזרחיים, היהודים, "אזרחים סוג ב'", אל מול הקבוצה המתחרה, "הם", המונה את האליטות השולטות, הטייסים, האשכנזים, השמאלנים ועוד. במקביל, קבוצת האויב ממותגת ככזו על ידי שימוש במונחים בעלי קונוטציה שלילית כמו אנרכיסטים, בוגדים, צאצאי נאצים, ומוחדרים לקבוצת ה"אנחנו" רגשות עזים של זעם, שנאה ונקמה, על ידי הדגשת הפגיעה של קבוצת האויב בציבור השמרני, בין אם דרך עוולות העבר של מפא"י, הבגידה ביהדות, או הניסיון לא לכבד את תוצאות הכחירות. את תוצאות ההסתה אפשר לראות בין היתר בריבוי התקריות האלימות

החברתיות כדי לבסס את שליטתם - במידת האפשר, לנצח נצחים.

פוליטיקאים פופוליסטיים מייצרים בתודעה הציבורית אויב מבפנים, שהוא בדרך כלל הציבור הליברלי או מוסדות המדינה המאיימים על הציבור השמרני. על ידי הפצה ממוסדת ושיטתית של שקרים ומניפולציות תקשורתיות, הציבור השמרני מוסת נגד הציבור הליברלי ומוסדות המדינה. כדי להבטיח שלא יהיה ניתן לשנות את תפישתו של אותו הציבור, נעשית השתלטות איטית על סביבת המידע שלו. בסופו של התהליך, השליטה התודעתית בציבור המצביעים המסורתיים מסייעת לפוליטיקאי לייצר תמיכה ציבורית בכל מהלך פוליטי-מדיני ובולמת כל התנגדות משמעותית. בין אם זהו הקמפיין של אורבן נגד המהגרים, הפלישה של פוטין לאוקראינה, או מהפכה משטרית ככסות "רפורמה הכרחית".

בהקשר המקומי, קל יותר ליוזמי הרפורמה המשפטית לייצר לה תמיכה ציבורית, כשהיא

ליוזמי הרפורמה המשפטית קל לייצר לה תמיכה ציבורית, כשהיא ממוסגרת כמענה לאיום שמציב אויב פנימי: מערכת המשפט, התקשורת, האקדמיה, האליטות, הציבור הליברלי ואפילו ראשי מערכת הביטחון. כך הם לא נדרשים להסביר כיצד הרפורמה תסייע לחיי היומיום של כל אזרח

בשנת 2013, פרסם הגנרל הרוסי ולרי גראסימוב את מסמך "דוקטרינת הלוחמה ההיברידית". בין היתר, כתב גראסימוב כי "מלחמה מהסוג החדש, קיימת ההבנה כי בעידן התקשורת הדיגיטלית, המוח האנושי נהפך יותר ויותר לשדה הקרב העתידי". בדומה ללוחמה ההיברידית של הצבא הרוסי באוקראינה, גם המאבק להפיכה המשטרית בישראל של 2023, מתרחש בבית המשפט, בכנסת, ברחובות ובכבישים וגם כמוח האנושי - וליתר דיוק, בתודעה האנושית.

לוחמת המידע נועדה לקדם מטרה מדינית באמצעות השפעה על התפישות וההתנהגות של אזרחים במדינות אויב, מבלי שאלה יהיו מודעים לכך. כדי להשיג זאת, לוחמת המידע כוללת שימוש נרחב במניפולציות תודעתיות והפצת מידע שקרי במדינת היעד. מאז התפתחות הרשתות החברתיות התעצם השימוש בלוחמת מידע, בשל העלויות הנמוכות, הקלות שביצירת משתמשים מזויפים ותוכן מזויף, והאכיפה הדלילה והלא-אפקטיבית. לפני כעשר שנים, לוחמת המידע עברה גם לשימושם של פוליטיקאים בתוך מערכות בחירות, שהשכיח להבין שישנו כר פורה לביצוע מניפולציות תודעתיות, או "הנדסת תודעה". חברות כמו קיימברידג' אנליטיקה ופוליטיקאים כמו ויקטור אורבן, ולדימיר פוטין, דונלד טראמפ ובנימין נתניהו הבינו את פוטנציאל ההשפעה הגלום בעידן התקשורת החדשה, והם פועלים דרך התקשורת המסורתית ודרך הרשתות

18.19x25.24	2/2	51	עמוד	the marker	08/09/2023	87511357-7
מכללת הדסה - 82040						

תחזית פעילי ימין נגד המחאה. שקר העל מציג את האויב כמי שמשקר בעצמו. צילום: פאדי אמון

שישנו את עמדתם. לדוגמה, התמקדות בפנייה לציבור ימני-ליברלי-ציוני, או לציבור שאינו מודע פוליטית. על המסרים להגיש את הערר כים המשותפים ועל ידי כך לייצר זהות משותפת לקבוצת מתנגדי הרפורמה. מסר לדוגמה יכול לכלול את הטקסט: "המאבק על החלום הציוני: הכותל 1967 וקפולן 2023"; שנית, יש להבין כי הניסיונות להפריך שקרים באמצעות בדיקת עובדות, או הצגת מחקר או דעת מומי חים, הם לרוב מיותרים. הסיבה היא הטיות האישוש, לפיה אנו בוחרים להאמין למידע שתואם את עמדותינו המקוריות. וכן החשיבות המכרעת של הודעות עם זהות הפוליטית של הגורם המפריך. במקום זאת, יש לשאול "מדוע הם משקרים?", "ומה הם מנסים להסתיר?".

שלישית, במקום להיגרר לדיונים על השוואות, מוטב להתמקד בשאלות המהות של הרפורמה ובהשפעתה עלינו, כמו "כיצד הרפורמה תזויל את יוקר המחיה?", "כיצד הרפורמה תעזור להתמודד עם האיום מצפון", וכדומה.

החודשים הבאים יהיו (אולי) ההזדמנות האחרונה להיאבק על התודעה הציבורית בנושא ההפיכה. ככל שהחקיקה תקדם, כנראה שיוטלו מגבלות תקשורתיות, שיקשו על ארגוני המאבק ועל אזרחים לצרוך ולהעביר מידע. עלינו לזכור כי החיים במדינה חופשית עוברים בראש ובראשונה בתודעה חופשית. ■

השימוש בלוחמת מידע פוליטית בארץ לא התחיל עם הרפורמה המשפטית. במשך שנים נבנה נרטיב האויב מבפנים דרך קמפיין "שמאלנים בוגדים", שכעת חוזק והוקשה בצורה משמעותית. אולם, כמו בלוחמה בשדה הקרב הקינטי, גם פה ניתן למצוא את "טיל שיכופף את זנב המטוס"

שנשלטים על ידי הממשל. תוכניתו של שר התקשורת שלמה קרעי לפגיעה בערוצים 12 ו-13, והקריאות לסגירת תאגיד השידור הציבורי, משקפות את הניסיון להפוך את ערוץ 14 למקור המידע היחיד. הרשתות החברתיות נשארות חופשיות, אולם האלגוריתמים שלהן דואגים לכך שבדרך כלל לא ניחשף לדעות שאנחנו לא מסכימים איתן.

השימוש בלוחמת מידע פוליטית בארץ לא התחיל עם הרפורמה המשפטית. במשך שנים נבנה נרטיב האויב מבפנים דרך קמפיין "שמאלנים בוגדים". במאבק התקשורת לקידום תמיכה ברפורמה, הנרטיב חוזק משמעותית. אולם, כמו בלוחמה בשדה הקרב הקינטי, גם פה ניתן למצוא "טיל שיכופף את זנב המטוס".

מענה אפקטיבי ללוחמת המידע של מובילי ההפיכה המשטרית צריך לכלול כמה עקרונות. ראשית, התמקדות בפנייה לקהלי יעד רלוונטיים, שאפשר להעביר להם מסרים על ידי מקור שייתפס כאמין, ושקיים סיכוי ריאלי

נגד המפגינים ובאלימות המילולית הגוברת. כדי להחזיר לציבור המיועד את נרטיב האויב, כל מה שצריך לעשות זה לשקר בלי סוף. בעידן התקשורת החדשה, קל הרבה יותר לייצר ולהדהד שקרים, והשימוש בהם הועלה לדרגת אמנות אצל מנהיגים פופוליסטיים. הגדיל לעשות מיועדנו טראמפ, שהשתמש במונח "פייק ניוז" בכל פעם שרצה לסתור דעה שלא מצאה חן בעיניו. המגוון העצום של השקרים המלווים את הרפורמה, מהווה תוכן עשיר למחקר על סיווג וקטלוג שקרים, כשחלק גדול מהשקרים נועדו לחזק ולשמר את תפישת האויב מבפנים. למשל: "בגלל דיקטטורת בג"ץ נמנע גירוש המסתננים", או "הפריבילגים לא רוצים רפורמה כי היא תייצר איוון נרש". יש גם שקרים מבוססי השוואות, המלבינות פעולות אלימות ומראות באור שלילי את המפגינים כמו: "לא נקבל פרימת חוקים כאלה מות, לא בחווארה, לא בתל אביב ולא בשום מקום". ישנם גם שקרים מבוססי השוואות לאירועי עבר כמו ההתנתקות, כדי להסיט את הדיון ממשמעות הרפורמה ולצייר את המפגינים כצבועים, שבהתנתקות כן תמכו בפעולות המשטרה. מעל לכל אלה נמצא שקר העל שמציג את "האויב" כמי שבעצמו משקר ומנסה לבצע הנדסת תודעה. השתרשות השקר הזה מונעת שינוי תפישה בקרב תומכי הרפורמה.

כדי להבטיח שלא יהיה ניתן להזוים את השקרים ואולי לשנות את תפישת האויב, יש לוודא שהציבור יקבל מידע רק ממקורות

אריק סגל הוא מרצה בחוג לפוליטיקה ותקשורת במכללת האקדמית הדסה ירושלים ובבית הספר לממשל באוניברסיטת רייכמן